

تأملی بر «مشی جهادی» شهید نواب صفوی

جامع عقلانیت و غیرت دینی

حجت‌الاسلام والمسلمین دکتر قاسم روانبخش
استاد فلسفه و عضو هیات علمی مؤسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی(ره)

شهید سید مجتبی نواب صفوی(ره) یک مجاهد به تمام معنا بود، «مشی جهادی» ایشان مختصاتی داشت و اگر بخواهیم امروز تجسم عینی آن مختصات را در یک شخصیتی مشاهده کنیم، رهبر معظم انقلاب و در مرتبه بعد، علامه مصباح یزدی(ره) نماد عینی مشی جهادی شهید نواب صفوی(ره) محسوب می‌شوند. حضرت آقا در روز ۱۹ دی ماه ۱۴۰۰، در مورد علامه مصباح(ره) فرمودند: «علامه مصباح عقلانیت و غیرت دینی را در خود جمع کرده بود.» واقعیت این است که مرحوم شهید نواب صفوی هم از چنین ویژگی برخوردار بود. او علاوه بر عقلانیت، در «غیرت دینی» نیز در اوج بود.

شهید نواب صفوی، نسبت به اسلام و ارزش‌های اسلامی بسیار حساس بود و اگر باخبری می‌شد کسی به ساخت مقدس اسلام، احکام یا ارزش‌های اسلامی توهین کرده است، برمی‌آشفت و علاوه بر غیرت دینی خودش، «غیرت دینی جامعه» را نیز به جوش می‌آورد. البته او همیشه مواجعه‌های عقلانی با مسائل مختلف داشت. به‌عنوان نمونه، می‌توان به برخورد وی با احمد کسروی اشاره کرد. کسروی در آن زمان در آثارش به ساحت‌انتمه معصومین(ع) اهانت می‌کرد، مواجعه‌ای که شهید نواب صفوی با اینگونه اهانت‌ها داشت، این بود که نخست به مطالعه آثار کسروی پرداخت، نکات اهانت‌آمیز آثار او را جمع‌آوری کرد و کسروی را در آبادان به مناظره فراخواند. ولی کسروی به تهران رفت و عملاً در آن جلسه حاضر نشد. ایشان به تهران آمد و با پیگیری‌های متعدد با کسروی جلسه گذاشت و عقلایت از انگیزه او از نگارش چنین آثاری مطلع‌شود. در جریان این مناظرات برایش روشن شد که کسروی «مشکل معرفتی» ندارد و مسأله او «عناد با دین» است. در عین حال، عقلایت وی اجازه نداد که خود اقدام به حذف وی کند. ایشان کتاب‌های الهادی کسروی را به تحفی برد و به علمای نجف از جمله حاج آقا حسین

آورد مردم به شراب‌فروشی‌ها حمله و بساط میگساری را در آمل جمع کردند. این اقدام باعث شد دولت مصدق او را دستگیر کند و به زندان بيفکنند. ایشان ۲۲ ماه در زندان‌های مصدق به‌سر می‌برد.

■ جهان اسلام را یک امت واحد می‌دید

شهید نواب صفوی، جهان اسلام را یک «امت واحد» می‌دانست و تنها به ایران فکر نمی‌کرد، در همان دوران با اینکه جوان بود، اما با سفرهایی که به مصر، فلسطین، لبنان و... داشت، می‌کوشید تا به دغدغه خود در خصوص بیداری مسلمانان و دفاع از حقوق آنان جامه عمل بپوشاند، معتقد بود که جهان اسلام «امت واحد» است، همه مسلمانان در همه جهان باید تحت بیرق امام و رهبری واحد قرار گیرند و از شر ظلم نظام‌های استکباری رهایی یابند.

■ تشکیلاتی فکرمی‌کرد

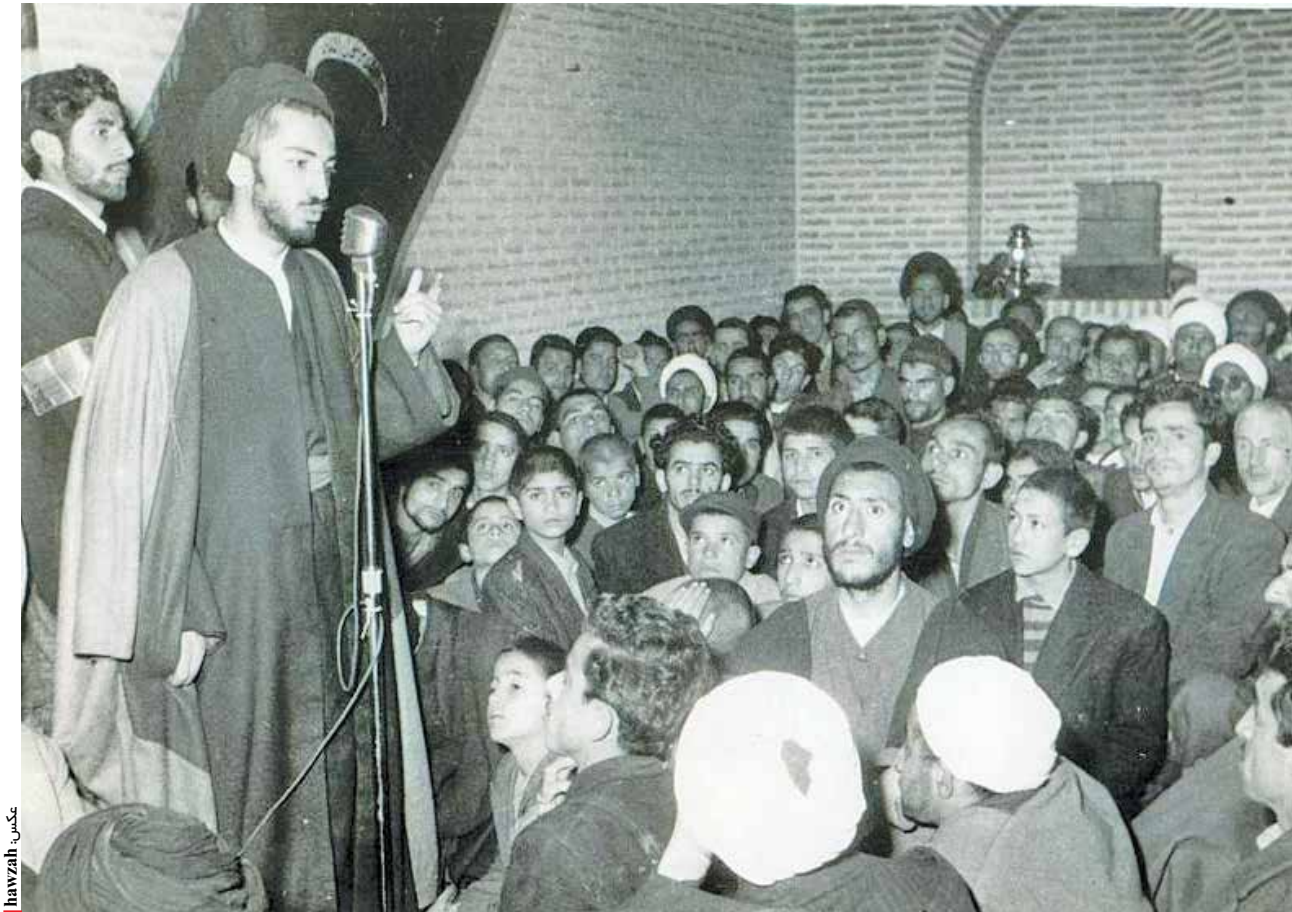
از دیگر ویژگی‌های شهید نواب صفوی، تشکیلاتی فکرکردن او بود. او می‌دانست که یک دست صدا ندارد، باید تشکیلات درست کرد تا بتوان به هدف متعالی ایجاد امت‌اسلامی جامعه عمل پوشاند. از این رو «جمعیت فداییان اسلام» را تشکیل داد؛ جوانان با غیرت چه از دانشگاه و چه از حوزه را فرا خواند، عمده اینها نخبه و صاحب‌فکر بودند و تشکیلات خود را «فداییان اسلام» نام نهاد. ایشان مبارزه خود برای دفاع از ارزش‌های اسلامی را به شکلی تشکیلاتی پیش می‌برد. جمعیت اندکی بودند اما چون تشکیلاتی فکرمی‌کردند، در اهداف خود بخوبی پیش می‌رفتند. از همین رو بود که علامه مصباح هم همواره بر کار جمعی تأکید می‌کردند و می‌فرمودند فکر تکتیک برآیند کار فردی پنجاه نفر با برآیند کار جمعی پنجاه نفر یکی است؛ نتایج کار جمعی به‌صورت تصاعدی افزایش می‌یابد. بنابراین، برای پیش بردن فعالیت‌ها و اهدافمان باید به‌صورت تشکیلاتی عمل کنیم. کاری که امروز حزب‌الله لبنان انجام می‌دهد، مدلی از حرکت شهید نواب صفوی است؛ جمعیت بزرگی در لبنان محسوب نمی‌شوند اما چون تشکیلاتی عمل می‌کنند، توانسته‌اند اسرائیل غاصب و اربابان‌شان را سر جای خود بنشانند.

■ در کار و فعالیت‌هایش مخلص بود

از دیگر ویژگی‌های شهید نواب صفوی قمی نشان داد. پس از مطالعه آثار کسروی، ارتداد وی برای مرحوم حاج آقا حسین قمی مسلم شد و در نهایت حکم اعدام وی را صادر کرد. نواب صفوی بر اساس حکم قطعی مرجع تقلید، اقدام به اعدام وی کرد. او در مرحله نخست، هر چند موفق به اجرای حکم نشد ولی در سال بعد به کمک دیگر هم‌رزمانش در فداییان اسلام این حکم خدا را اجرا کردند.

■ اسلام و ارزش‌های آن برای او اصل بوده نه دولت‌ها

برای شهید نواب صفوی، دولت‌ها فرقی نمی‌کردند؛ حال آن دولت شاهنشاهی باشد یا دولت ملی. آنچه برای او اهمیت داشت، اسلام و ارزش‌های اسلامی بود. به همین دلیل، زمانی که در دولت مصدق، ارزش‌های اسلامی مورد کم‌لطفی قرار می‌گرفت، با عوامل آن به مقابله می‌پرداخت. در دولت مصدق، رسماً شراب‌فروشی‌ها فعالیت می‌کردند و او نسبت به آنها حساسیتی نداشت ولی شهید نواب صفوی که یکپارچه غیرت دینی بود تحمل چنین تسامح و تساهل‌هایی را نداشت و به همین دلیل زمانی که به آمل رفت و متوجه حمایت رسمی دولت وقت از شراب‌فروشی‌ها شد با یک سخنرانی آتشین، غیرت مردم را به جوش

اینگونه بود که نواب، نواب شد. تحت عنوان «جامعه و حکومت اسلامی» و مرحوم شهید نواب صفوی با تألیف کتابی «جامعه و حکومت اسلامی» و انتشار آن در آبان سال ۱۳۲۹ روش صحیح حاکمیت را بیان کرد. او معتقد بود جز با حرکت ریشه‌ای و تقویت فرهنگ اصیل اسلامی در جامعه‌ها با استکبار جهانی نمی‌توان مقابله کرد. این سید مجاهد به پیروی از نامه حضرت امیرالمؤمنین(ع) به مالک اشتر، اصول سیاسی اسلام را به مردم بیان کرد و به شاه و غاصبان حکومت هشدار داد که در صورت اجرا نکردن دستورهای اسلامی، به دست فرزندان مقتدر و فداکار اسلام از بین خواهند رفت. آری هر چند این شهید عزیز موفق به تشکیل حکومت اسلامی نشد ولی جرقه‌های نهضتی که در دل انقلابیون روشن کرد سرانجام در نهضت حضرت امام خمینی(ره) به بار نشست و پس از گذشت ۱۴۰۰ سال، حکومت اسلامی و جمهوری اسلامی تشکیل شد. شهید نواب صفوی، فوق‌العاده مؤمن بود، هنگام شهادتش از ۲۷ دی ماه ۱۳۳۴ قرآن می‌خواند و اذان می‌گفت و در لحظه شهادت، جانش را خالصانه در محضر حق تقدیم کرد.

را دو روز بعد از سفری که به مصر و دیدار با رئیس جمهور وقت آن کشور داشت، در حال کاهگل کردن سقف خانه یک زن ساخوردیده فقیر مشاهده کردند که مبادا آب باران به خانه او نفوذ کند. شهید نواب صفوی در عین اینکه یک شخصیت سیاسی و بین‌المللی بود اما مانند جدش امیرالمؤمنین(ع) پیوسته در بین مردم بود و از فقرا دستگیری می‌کرد.

■ ساده‌زیست بود

شهید نواب صفوی چون به راهش ایمان و اعتقاد داشت، زندگی بسیار ساده‌ای را نیز برگزیده بود. حاضر نبود از راه‌های کسب درآمد کند، امام جمعه وقت زمان شاه، بعد از رخداد ۲۸ مرداد، پیشنهادهایی از طرف شاه به همراه ۱۰۰ هزار تومان به او ارائه کرد؛ تولیت آستان قدس رضوی، اعزاز به‌عنوان سفیر به یکی از کشورهای اسلامی، ارائه منزلی به اضافه ماهی ده هزار تومان، تأسیس یک حزب بزرگ اسلامی با هزینه دربار از جمله پیشنهادهای امام جمعه دربار بود. اما شهید نواب صفوی از شنیدن این پیشنهادهای برآشفت و رو به او گفت مرا به درگاه معاویه دعوت می‌کنی؟! این در حالی بود که او از نظر مالی در وضعیت دشواری به‌سر می‌برد. اما هرگز نپذیرفت که از هر راه و مفری به کسب بودجه بپردازد و

می‌توان به «اخلاص در عمل» اشاره کرد. او به دنبال اسم و رسم نبود و در هر حرکتی که انجام می‌داد رضایت خداوند را در نظر می‌گرفت. توصیه علامه مصباح(ره) به جیبه پایدار این بود که این شعار را سرلوحه فعالیت‌هایشان قرار دهند:

«اخلاص در برابر خدا، اطاعت در برابر ولی خدا و صداقت با مردم.» این سه ویژگی، بواقع در شهید نواب صفوی نیز موج می‌زد؛ او در اندیشه و عمل اخلاص داشت و با مردم نیز صادقانه برخورد می‌کرد.

■ اهل امر به معروف و نهی از منکر بود

شهید نواب صفوی به «امر به معروف و نهی از منکر» التزام جدی داشت و در این راستا از هیچ تلاشی فروگذار نمی‌کرد. علامه مصباح می‌گفتند که وقتی شهید نواب در خیابان‌ها راه می‌رفت، به مجرد اینکه با پدیده زشتی برخورد می‌کرد بلافاصله دلسوزانه و با روشی محترمانه‌الینته مسئولانه فریاد خاصی را از انجم آن منکر‌باز می‌داشت و هر کجا که معرفی نیز ترک می‌شد، به آن معروف با جدیت بسیار تأکید و امر می‌کرد. امروز جامعه ما به غیرت دینی افرادی چون نواب صفوی هائیمان دست.

■ مردم‌دار بود

در جایی خواندم که شهید نواب صفوی

شهید نواب صفوی، یک مجاهد به تمام معنا بود. «مشی جهادی» او مختصاتی داشت و اگر بخواهیم امروز تجسم عینی آن مختصات را در یک شخصیت مشاهده کنیم، رهبر معظم انقلاب و در مرتبه بعد، علامه مصباح یزدی نماد عینی مشی جهادی شهید نواب صفوی محسوب می‌شوند. هر چند این شهید عزیز موفق به تشکیل حکومت اسلامی نشد ولی جرقه‌های نهضتی که در دل انقلابیون روشن کرد سرانجام در نهضت حضرت امام خمینی(ره) به بار نشست

تا یان جان برای جلوگیری از اجرای این طرح و تبدیل شدن ایران به پایگاه آمریکا و انگلیس ایستاد. نواب صفوی با بینش دقیق سیاسی خویش به درستی دریافته بود که این پیمان، به صلاح مردم ایران و امت اسلامی نیست. از این رو، با انتشار بیانیه‌ای، مخالفت خویش را آشکار کرد. در بخشی از این بیانیه آمده است: «مصلحت مسلمین دنیا، پیوستن و تمایل به هیچ یک از دو بولک نظامی جهان و پیمان‌های دفاعی نبوده، باید برای حفظ تعادل نیروهای دنیا و استقرار صلح و امنیت، یک اتحادیه دفاعی نظامی مستقل تشکیل داد.» او حضور بیگانگان در ایران و سایر کشورهای اسلامی را مضر به حال امت اسلامی و باعث تحقیر آنان تشخیص می‌داد و در این راه از هر فرصتی برای روشنگری استفاده کرد. شب‌ها جلساتی برای کارکنان شرکت نفت آبادان برگزار و آنان را با وظایف دینی و اجتماعی خود آگاه می‌کرد. اومی گفت: «نفت از آن ملت ایران است و خارجی‌ها آمده‌اند تا ما را زیر سلطه خود در آورند و قسمت‌هایی از آبادان را در اختیار گرفته و اجازه ورود به ما نمی‌دهند... این چیست که در چند جای شهر نوشته‌اند: مرید ایرانی و سگ ممنوع! خارجی‌ها ایرانیان را در ردیف سگ قرار داده‌اند، در حالی که آنها مستخدم‌ما هستند.»

سرانجام سیدمجتبی نواب صفوی در پی مجاهدت‌ها و رنج و اسارت‌ها و شکنجه‌های فراوان، در ۲۱ دی ماه ۱۳۳۴ به همراه سه تن از یاران فداکارش، شهید خلیل طهماسبی، سیدمحمد واحدی و مظفر ذوالقدر به درجه والای شهادت رسیدند. شهید نواب صفوی با راستی دقیقی داشت که برگرفته از آموزه‌های سرفرازای ایران را داشت. شاید جامعه آن وقت، از اهمیت قیام او غافل بود، اما سال‌ها بعد مبارزان دیگری از جنس نواب صفوی به رهبری حضرت امام خمینی(ره) علم قیام او را به دست گرفتند و آزادی و استقلال و عزت و سرفرازای ایران را به ارمغان آوردند.

چند کیلومتر از شهر دور نشده بودیم که مردی تنومند از اعراب، خنجر به دست راهمان را بست و گفت: پول و جواهر هر چه داریز رو کنی. داشتیم پول هائیم را درمی‌آوردیم که ناگهان سید با چالاکي عجیبی، خنجر عرب را گرفت و با سرعت، نوک آن را نزدیک گلوئی مرد گرفت و رعدآسا فریاد زد: با خدا باش و از خدا ترس!... چند لحظه گذشت و مرد عرب، در عین ناباوری تسلیم شد. سید، خیلی آرام خنجر را کنار گرفت و رو به من گفت: برویم؟! در این فکر بودم یعنی چه که دزدی را همینطور رها کنیم، که مرد عرب پیش آمد و با سرفرآکندهی ما را به خیمه اش دعوت نمود از تعجب و شگفتی دیگر نمی‌فهمیدم چه خبر است، فقط شنیدم که نواب فوراً نپذیرفت و گفت: اینجا عرب هستند و به میهمان ارج می‌نهند، خیالت راحت باشد.»!

همین روحیه شجاعانه در طول دوران مبارزه با طاغوت و مقام‌های رژیم وابسته پهلوی مشاهده می‌شود. شجاعتی که دشمنان را به هراس می‌انداخت و دوستان را تحت‌تأثیر قرار می‌داد. او در کنار روحیه شجاعانه‌اش در میدان مبارزه، از منطق، بیان و استدلال بسیار قوی هم برخوردار بود. برای همین وقتی لب به سخن می‌گشود، همه را تحت‌تأثیر قرار می‌داد؛ سخنانش چون از دل برمی‌خاست، بر دل می‌نشست و تحولی آرز در فکر و اندیشه‌ها به‌وجود می‌آورد.

۴ بصیرت و بینش دقیق سیاسی

از مهم‌ترین لوازم یک رهبر موفق، برخورداری از بصیرت و بینش دقیق سیاسی است. شهید نواب صفوی، اندیشه و بینش سیاسی دقیقی داشت که برگرفته از آموزه‌های قرآن کریم بود. خطر را از دور احساس می‌کرد و پیشاپیش برای مقابله با آن برمی‌خاست. برای همین، وقتی رژیم پیوستن ایران به پیمان «ستو» را که طرح آن از سوی آمریکا و انگلیس بر ایران تحمیل شده بود، شنید در صدد مقابله با عامل اجرایی آن یعنی حسین علا برآمد و

آرامگاه شهید نواب صفوی، تدفین بیکر شهید نواب صفوی ابتدا در روستای مسگر آباد (واقع در شرق تهران) انجام شد اما بعدها با اجازه مجدد نemat توسط این مرجع عالیقدر، به قم منتقل و در قبرستان وادی‌السلام این شهر خاکسپاری شد.

رهبر معظم انقلاب در مورد این شخصیت می‌فرماید: «باید گفت که اولین جرقه‌های انگیزش انقلاب اسلامی به وسیله نواب در من به‌وجود آمد و هیچ شکی ندارم که اولین جرقه‌ها را نواب در دل‌ها روشن کرد. سخنرانی نواب یک سخنرانی معمولی نبود... اساس سخنانش این بود که اسلام باید زنده شود. اسلام باید حکومت کند.»

یکی از نشانه‌های شاخص در رهبری نواب صفوی، شجاعت و بی‌باکی او در برابر خطرها و تن‌رسیدن از هیچ‌کس جز خداست. نمی‌داد و با تمام قدرت در برابر انحراف‌ها و هنگ حرمت‌ها می‌ایستاد. نخستین اقدام عملی فداییان اسلام، در روز بیستم اسفند ۱۳۲۴ با کشتن احمد کسروی آغاز و آخرین مورد با ترور حسین علا و سپس دستگیری و شهادت او و ارتدادش به پایان رسید.

اهمیت «قیام» و «منش انقلابی» شهید نواب صفوی

شهیدی در تراز یک رهبر انقلابی

حجت‌الاسلام والمسلمین دکتر محمد ملکزاده
استاد علوم سیاسی و هیات علمی پژوهشگاه فرهنگ و اندیشه اسلامی

در سال ۱۳۰۳ ش، در خانواده‌ای روحانی، از پدر و مادری فاضل و مؤمن، فرزندی به دنیا آمد که نامش را مجتبی نهادند. پدرش سید جواد میرلوحی، از روحانیون مبارزی بود که در دوران اختناق رضاشاهی او را مجبور به خلع لباس روحانیت کردند اما این اقدام مانع از مبارزات وی نشد. پس از آن، سید جواد با عنوان وکیل در دادگستری مشغول به کار شد و در آنجا به دلیل اعتراض به سیاست‌های نادرست علی‌اکبر داور، وزیر عدلیه رضاشاه، روانه زندان شد و پس از سه سال در زندان با وضع مشکوکی جان سپرد. پس از مرگ پدر، روحیه مبارزاتی وی به فرزندش سیدمجتبی انتقال یافت. سید مجتبی میرلوحی مشهور به «نواب صفوی» بعد‌ها در قالب رهبر فداییان اسلام به روحانی متعهد، شجاع و انقلابی تبدیل شد که خواب را از چشم دشمنان و خیان‌تکاران به اسلام ربود. ترور عناصر خیان‌تکار و فاسدی همانند کسروی، رزم آرا، هیزو... به دست گروه فداییان اسلام، بحق این گروه را مصداق آیه قرآن کریم «اشداء علی الکفار» قرار داد. در این فراز به بهانه ایام سالگرد شهادت شهید نواب صفوی، رهبر گروه فداییان اسلام و تعدادی دیگر از اعضای این گروه، به اختصار برخی از ویژگی‌های رهبر فداییان اسلام و منش انقلابی او را مرور می‌کنیم.

۱. ایمان، زهد و تقوا

شهید نواب صفوی دغدغه دین داشت. برای همین برای اعنای اعتلای کلمه حق و ترویج حقیقت اسلام و قرآن، از هر فرصتی بهره می‌برد تا با بی‌دینی مبارزه کند و مانع از تضعیف باورهای دینی مردم شود. شاخصه دیگر نواب صفوی زندگی زاهدانه او است. شهید حاج محمد عراقی درباره زهد و تقوای شهید نواب می‌گوید: «مرحوم نواب جوانی بود ساده‌زیست، مفید به این نبود که زندگی تجملی داشته باشد، از مال دنیا هم هیچی نداشت... اکثر شب‌ها سعی می‌کرد نماز شب بخواند و در نماز بخصوص رکوع و سجودش خیلی دقت داشت؛ هر کسی ناظر نماز ایشان بود، بی‌اختیار شیفته این حالت معنوی می‌شد...». رهبر معظم انقلاب نیز بارها از شهید نواب و ارتدادش به عنوان جوانان مؤمن و بی‌طمع و بی‌اعتنا به دنیا و زخارف آن، یاد نموده‌اند.

۲. روحیه مبارزاتی و انقلابی

از سال ۱۳۲۳ شمسی که نواب صفوی با دغدغه‌های دینی جمعیتی مبارزه با بی‌دینی را در قالب یک تشکل سیاسی - مذهبی